

Univerzita Karlova Praha

Fakulta sociálních věd

Katedra veřejné a sociální politiky (magisterský program veřejná a sociální politika)

Posudek diplomové práce

Sociálně vyloučená lokalita Mojžíř?

Autorka práce: Lenka Prokopcová

Posudek vedoucího práce: MUDr. Petr Háva, CSc.

Datum: 21.1.2013

Práce je aktuální reflexí jednoho ze současných závažných a prohlubujících se problémů české společnosti – **sociálního vyloučení rizikových skupin**. Nejde však jenom o český národní problém, růst příjmových nerovností je celosvětově kauzálně spojen s rostoucím vlivem ekonomické globalizace na (ne)funkčnost finančních trhů a trhů práce s různými typy sociálních selhání. Handicapovaní jedinci a rodiny s omezeným lidským kapitálem jsou po roce 1990 vystaveni spektru sociálních, ekonomických a politických změn, na které nejsou schopni flexibilně reagovat. Současný český diskurz veřejné politiky interpretuje problém sociálního vyloučení, jeho příčin a sociálních důsledků nejednotně – redukce problému na aspekty redistribuce, nebo naopak komplexnější snahy o porozumění příčin zneuznání, kulturních a řady dalších aspektů sociálního rozvoje. S nejednotným národním diskursem příčin problémů sociálního vyloučení koresponduje značná nejednotnost ve snahách o řešení problému. Efektivita řešení je podmíněna kvalitou porozumění příčinám sociálního vyloučení. Snaha o předstírané řešení problému je často spojena s přístupem k finančním zdrojům, které jsou nyní po vstupu do EU České republice dostupné. Přístupy českých lokálních politik a jejich programů jsou často výrazně izolovány od existujících poznatků, agend, principů a cílů veřejných politik, lidských práv apod. Porozumění současným procesům sociálního vyloučení v české společnosti je komplikováno různorodostí jednání zúčastněných aktérů, které je primárně odvozeno od vysoké míry ekonomické liberalizace bez ohledu na vznikající sociální důsledky či komplikace.

Úvodní část práce strukturuje zkoumaný problém a jeho kontext. Zde oceňuji, že jsou zohledněny také historické dimenze zkoumaného problému, podloženy záznamy místní kroniky. Rozšíření časové dimenze umožňuje také porovnat vývoj ve dvou obdobích, tj. před (1945-1990) a po roce 1990, a porozumět tak rozdílným podmínkám těchto dvou období (zejména fungování trhu práce, bydlení, sociální rozvoj, urbanistika).

Práce si neklade za cíl porozumění kontextu probíhajících procesů (jako např. ekonomická globalizace a její vliv na transformační procesy na národních úrovních). **Cíl** je zúžen na exploraci vybraného případu sociálního vyloučení ve vybrané geografické lokalitě, na hodnotící analýzu probíhajících veřejných programů, jednání odpovědných aktérů. Výzkumné otázky jsou směřovány ale také k dotčeným aktérům rizikových skupin, k jejich postojům. S výzkumnými cíli a otázkami koresponduje kombinace kvantitativních a kvalitativních metod v rámci výzkumného plánu případové studie. Předmět výzkumu se nesoustřeďuje pouze na současný stav, ale rozšiřuje časovou dimenzi na druhou polovinu 20. století.

Metodický přístup je zaměřen na více úrovní (evropská dimenze politiky, veřejné programy na lokální úrovni ve Městě Ústí nad Labem, situace v lokalitě Mojžíř, vybraní aktéři na jednotlivých úrovních). Autorka se neomezila jenom na okruh vybraných statistických ukazatelů, což byl na počátku práce dominantní záměr, ale postupně tuto dimenzi obohatila o kvalitativní metodické přístupy v dotaznících a rozhovorech s řadou aktérů přímo z Mojžíře. Velkou výhodou práce je možnost využití metody zúčastněného pozorování, blížíciho se de facto etnografickému přístupu – autorka ve zkoumaném prostředí žila 20 let. Kvalitativní výzkumný přístup tak postupně v předložené práci převážil. Určitě by bylo možné o detailech metodického přístupu diskutovat dál.

Zvolený a použitý rozsah sběru a zpracování dat poskytl validní vhled do procesů sociálního vyloučení v Mojžíři. Tato práce nepochybně představuje od empirických faktů odvozený poznatkový přínos nejen pro aktéry lokální politiky v Ústí n. Labem, ale také pro širší okruh subjektů.

Z celkového pohledu vystupují významné skutečnosti jako např. událost privatizace bytového fondu v Mojžíři s následným zhoršením ekonomické situace nájemců v bytech, které by nepochybně měly zůstat ve formě sociálního bydlení. Do jisté míry paradoxně jsou pak vkládány do takto privatizovaného bytového fondu veřejné prostředky z evropských strukturálních fondů. Dalším příkladným paradoxem je přeměna místní lidové knihovny na hernu. To vlastně pod aktivním dohledem veřejné správy. Členové rizikových skupin a rodin jsou tak doslova „předhozeni jako kořist“ různým typům tržních procesů, jejichž evidentním důsledkem je prohlubující se sociální vyloučení rizikových skupin. Jaké cíle tím vším sledovali/sledují aktéři lokální politiky? Náklady na bydlení představují jeden z klíčových aspektů. Kontrola a regulace právě v této oblasti by mohly být předmětem dalšího hodnotícího výzkumu. Je evidentní, že nájemní bydlení v této oblasti není udržitelné. Veřejná správa nereaguje na skutečnost většího počtu členů rizikových skupin, než které jsou oficiálně registrováni. Rizikové skupiny zde zjevně působí ve funkci poskytovatelů sociálních služeb svým dalším příbuzným, kteří již o vlastní bydlení přišli.

Mojžíř reprezentuje evidentně jakousi „laboratoř“, v které probíhá řízený experiment, studující procesy sociálního vyloučení. Jak daleko je možné dojít v tomto případě (a jemu podobných) opovrhování lidskými právy, zneuznání rizikových sociálních skupin? Znepokojivým zjištěním je malá vstřícnost aktérů veřejné správy k řešení problémů sociálního vyloučení.

Lenka Prokopcová postupovala v předložené práci velice systematicky a postupně se jí tak podařilo empiricky podchytit celou řadu aspektů probíhajícího procesu sociálního vyloučení v Mojžíři. Jistě je možné diskutovat o hloubce jednotlivých výzkumných aktivit, zpracování dat. Např. by bylo možné se ještě zaměřit na aktéry veřejné správy z hlediska navazujícího zjištění příčin jejich jednání, souladu jejich jednání s vymezením jejich odpovědnosti v platné právní úpravě. Ale to jsou již aspekty, které se nabízí jako téma pro případné další výzkumy v této oblasti.

Práci schvaluji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako velmi dobrou. V práci se přece jenom vyskytují četné editační chyby, které snižují hodnocení. V práci naopak hodnotím jako nejvíce přínosnou její empirickou část, která validním způsobem reflektuje komplexnost příčin problému sociálního vyloučení ve vybrané lokalitě a nízkou efektivitu probíhajících/proběhlých veřejných programů, zaměřených na sociální vyloučení v Mojžíři.